

**VAN EESTEREN
GESPREK
NUMMER 13**

ARCHITECT J.F. BERGHOEF

TRADITIONALIST OF MODERNIST?

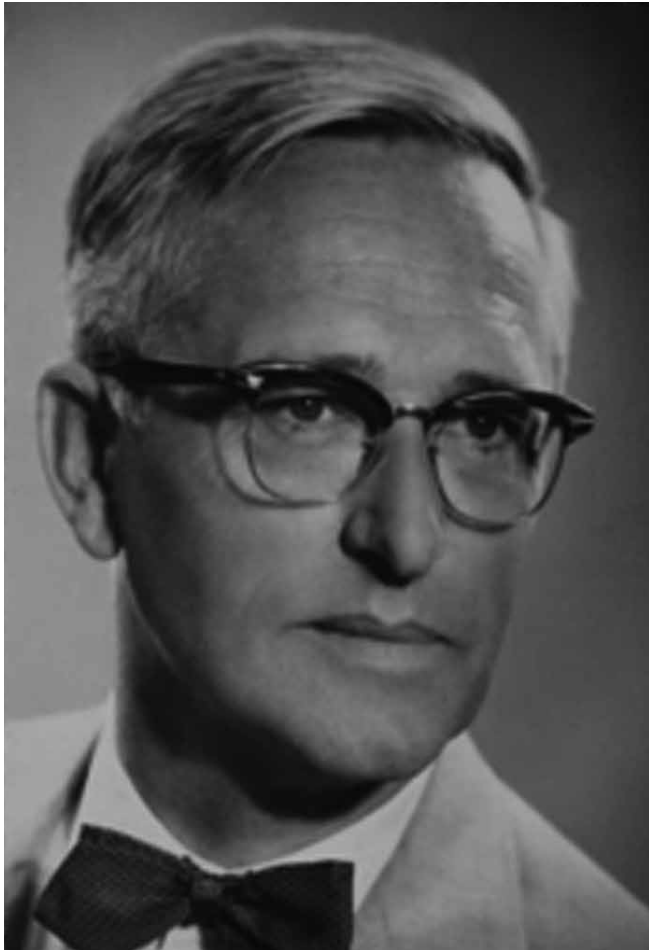
■ VERSLAG VAN EESTERENGESPREK #13

ARCHITECT J.F. BERGHOEF 'TRADITIONALIST OF MODERNIST?'

Johannes Fake Berghoef (Aalsmeer, 1903-1994) is voor velen een onbekende architect. Niet voor Jennifer Meyer, promovenda aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij doet sinds 2009 promotie onderzoek naar deze architect en vertelde een afgeladen Van Eesterenmuseum hierover op 21 maart 2012. Zeer belangrijke bron van informatie voor het onderzoek is het enorme archief van Berghoef met schetsen, tekeningen, boeken, fotografie en correspondentie.

■ WIE IS BERGHOEF?

De 23e jarige architect in opleiding verlaat in 1925 de Technische Hogeschool te Delft, om praktijkervaring op te doen in zijn geboortedorp Aalsmeer. Hier krijgt hij enorm veel opdrachten, met name woonhuizen maar ook uitbreiding van de bloemenveiling. Tijdens de naoorlogse Wederopbouwperiode bereikt zijn carrière een hoogtepunt. Onder zijn naam komen grote woningbouwprojecten in de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam tot stand. Berghoef is in deze periode nog steeds gevestigd in Aalsmeer, net als zijn architectenbureau. Eind 1970 verhuist hij naar Middelburg, waar hij tot zijn 82e jaar als architect en adviseur meehelpt aan de wederopbouw van deze stad. Plattelandswoningbouw, massawoningbouw, kerken, stadhuizen, scholen, kantoorgebouwen en openbare voorzieningen behoren tot zijn oeuvre. Mede door zijn lange werkzame leven heeft hij door het hele land verspreid meer dan 800 bouwprojecten op zijn naam staan, voornamelijk woningbouw.

■ TRADITIONALIST OF MODERNIST?

Berghoef wordt in de architectuurgeschiedenis gezien als traditionalist, behorende tot de zogenaamde Delftse School die werd geleid door architect Grandpé Molière. Meyer toont met haar onderzoek aan dat de stempel 'traditionalist' onjuist is, in zijn werk zijn immers zowel traditionele als modernistische elementen te vinden. Het onderzoek naar Berghoef is voor Myer een 'case-study' om het heersende beeld van de moderne Nederlandse Architectuur, die voornamelijk wordt gedomineerd door architecten als Oud, Rietveld, Duiker, Brinkman en Van der Vlugt, aan de kaak te stellen. Meyer stelt dat niet enkel deze modernistische pioniers het Nederland uit de periode tussen 1920-1960 hebben vormgegeven. Het waren met name de traditionele bestempelde architecten die het Nederlandse straatbeeld hebben gevormd. De voornaamste vraag die Meyer met haar onderzoek wil beantwoorden: 'Is de zogenaamde traditionalistische Nederlandse architectuur werkelijk zo a-modern als de architectuurhistoriografie het stelt?'

■ BETON OMHULD DOOR BAKSTEEN

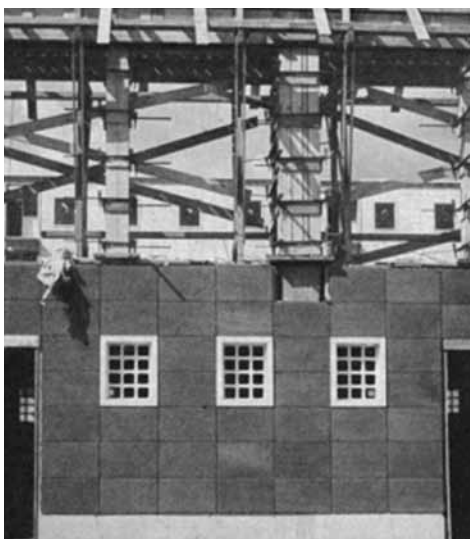
Enkele voorbeelden van het werk van Berghoef geven antwoord op haar vraag. Zoals het ogenschijnlijke traditionele stadhuis in Aalsmeer (1959-1961). Net als de andere stadhuisen van zijn hand, heeft dit gebouw een representatief karakter die zich qua ligging en vormgeving van zijn dorpse omgeving onderscheid. Berghoef zegt hier zelf over in 1947: "In het raadhuis zefelt het gemeentebestuur en de ruimten daarbinnen zullen naar de aard en betekenis der colleges vorm gekregen hebben, maar buiten representeert het gebouw de gemeente, de vorm zal het gezag in het algemeen en de betekenis van de stad in het bijzonder vertolken."

De vormentaal is zoals bedoeld traditioneel, de functionaliteit en de keuze van constructie en bouwmaterialen zij daarentegen modern te noemen. Zo verhult de gevel van bakstenen een gewapende betonconstructie, en zijn er binnen de - voor die tijd - nieuwste installaties als liften en centrale verwarming te vinden.

■ HET NIEUWE EN MODERNE AIREYSYSTEEM

Vlak na de Tweede Wereldoorlog wordt de Aalsmeerder actief in de massawoningbouw in Amsterdam, waarvan enkele projecten in de Westelijke Tuinsteden staan. Langs o.a. de Burgemeester de Vlughtlaan in Slotermeer en de Comeniusstraat in Slotervaart. Deze gebouwen zijn tot stand gekomen door een nieuwe, industriële manier van bouwen, noodzakelijk omdat Amsterdam kampte met hoge woningnood. En door de stop in opleiding was er een chronisch gebrek aan geschoolde bouwvakkers, waardoor traditionele bouwmethoden niet meer snel genoeg konden worden uitgevoerd. Ook was er een gebrek aan materialen als baksteen. Het Nemavo-Airey systeem, ontstaan door aanpassing van een gelijk systeem uit Engeland, bood de oplossing. De gebouwen werden opgebouwd door prefab (van te voren in de fabriek gefabriceerd) betonelementen (tegels) tegen een stalen skelet te monteren.

■ DIFFERENTIATIE VAN VORM EN FUNCTIES

“Een moeilijk punt is dat de gevels zo vlak zijn en het geheel daardoor als uit een karton gesneden lijkt. De dag bij de voordeur, een balkonnetje hier en daar en de uitgebouwde schoorsteen aan de eindwand helpen wat, maar de geringe plasticiteit blijft.” Quote Berghoef, 1951.

Berghoef zag de systeembouw als zeer waardevolle oplossing van de woningnood, maar hij had kritiek op de geringe mogelijkheid tot eigen vormgeving. Het vastgestelde systeem liet weinig ruimte over voor variatie met materialen of in de plattegrond. Berghoef ontduikt dit stramien door de vorm van zijn ingangen, voorzien van ijzeren balustrades, baksteen en reliëfkunst. Zijn woningen in systeembouw zag Berghoef niet als zijn architectonisch beste ontwerpen. Mede omdat hij het grote belang zag van architectuur in de samenleving, en dit volgens hem niet tot uitdrukking kwam in de naoorlogse wijken. Hij vond de wijken monotoon en miste het tussenmenselijk verkeer binnen de ruimtelijke differentiatie van de stedelijke functies wonen, werken, recreëren en verkeer. Om een wijk niet te snel ‘dood te laten gaan’ pleitte hij voor binding van verschillende functies aan elkaar. In het gebied ‘Sloterhof’ aan de Comeniusstraat is hierdoor een mix ontstaan van woongebouwen, winkels, kinderdagverblijf, bankfiliaal en tankstations. Het is door dit gebied dat Cornelis van Eesteren Berghoef noemde als ‘een van zijn beste moderne functionalisten ooit’.

■ GESLAAGDE ARCHITECTUUR

Berghoef moet worden gezien als moderne architect, om twee redenen. Allereerst, omdat hij na de pioniers als Oud en Rietveld tot de tweede generatie moderne architecten behoort. Dit is een groep die streefde naar een weg tussen de extremen van traditionalisme en modernisme. Ten tweede, Berghoef paste onmiskenbaar moderne technieken en materialen toe.

Er is sprake van een toenemende aandacht voor architecten als Berghoef, en in de recente architectuurgeschiedenis wordt zijn architectuur als moderne traditie of traditioneel modernisme betiteld. Meyer is echter van mening dat de discussie over traditie en moderniteit kan worden vervangen door de discussie of een bepaalde architectuur geslaagd is.

■ LINKS

MEER LEZEN

- Eigen Haard, 'Vernieuwing Aireystrook kan beginnen', 23-02-2012
www.eigenhaard.nl

■ COLOFON

Tekst: Victorien Koningsberger

Beeld: Presentatie Jennifer Meyer | Hans van der Schaaf | Victorien Koningsberger

Vormgeving: anoukjohanson.nl

Datum: 29-03-2012

